

Lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Palvelualojen ammattiliitto kiittää mahdollisuudesta lausua asiassa.

Yleisesti:

Palvelualojen ammattiliitto pitää hallituksen esityksen ehdotuksia kannatettavina, mutta haluaa korostaa muutosten olevan varsin suppeita. Työvoiman hyväksikäyttöön puuttuminen vaatii hyvää, koordinoitua ja laajaa rakenteellista yhteistyötä työsuojelulta, poliisilta, verottajalta ja muilta keskeisiltä toimijoilta.

Hallituksen työperäisen hyväksikäytön vastaiseen toimenpideohjelmaan on pyritty sisällyttämään sen tavoitteisiin vastaavia toimenpiteitä. Yksi keskeinen tavoite on, että viranomaisten yhteistyömahdollisuuksia parannetaan muun muassa varmistamalla tiedonsaanti- ja oma-aloitteiset tiedonanto-oikeudet viranomaisten välillä.

Moniviranomaisyhteistyön vahvistaminen vaatii vahvaa käytännön koordinaatiota, resursseja ja koulutusta. Koska viranomaisresurssit ovat usein hyvin rajalliset, on valvontaa ja tarkastuksia syytä kohdentaa niille aloille, kohteisiin ja paikkoihin, joilla työvoiman hyväksikäytön riskit ovat suurimmat. Tähän prosessiin kuuluu kiinteästi tiedon kerääminen ja yhdistäminen eri rekistereiden pohjalta sekä vihjetiedon kerääminen kentältä ja/tai toisilta viranomaisilta ja muilta toimijoilta, kuten järjestöiltä, ammattiliitoilta ja yksittäisiltä kuluttajilta esimerkiksi verkkopohjaisella vihjetietolomakkeella.¹ Kuten myös SAK on lausunnossaan todennut, on selvä, että tiedonsaanti- ja luovutusoikeuden laajentaminen mahdollistaisi viranomaisten tehokkaamman ja oikea-aikaisemman valvonnan ja varhaisen

¹ Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työelämä 2021:55. Selvitys ulkomaisen työvoiman hyväksikäytön torjunnan menettelyistä eri maissa s. 126

puuttumisen epäkohtiin ja olisi omiaan lisäämään työvoiman hyväksikäyttöön syyllistyvien työnantajien kiinnijäämisriskiä.

Oikea-aikaisuus on keskeisessä asemassa, sillä tiedonvälityksen viivästyessä käy usein kuten HE 198/2025 on s. 11 todettu: ” *Mikäli tietoa ei saada riittävän aikaisessa vaiheessa, on mahdollista, että esimerkiksi asianomistaja tai epäilty on saattanut lähteä maasta, työnantaja hävittänyt todistusaineistoa tai tutkinnan kohteena olevat yritykset tai yritysjärjestelyt muuttua.*”

Riskianalyysit ja tulkkauspalvelut:

Hallituksen ohjelmassa on tavoitteena, että työsuojelutarkastuksia suunnataan riskianalyysien mukaisesti sinne, missä suojelun tarve on suurin ja tarkastajille taataan riittävät tulkkauspalvelut tai -apuvälineet. Nämä ovat keskeisiä elementtejä työperäisen hyväksikäytön kitkemisen kokonaisuudessa.

PAM korostaa, että työsuojeluvalvontaa tulee kohdentaa erityisesti aloille, joilla hyväksikäyttöä esiintyy eniten ja viranomaisille on lisättävä sekä määrällisiä että osaamiseen liittyviä resursseja. SAK:n tavoin PAM katsoo siten, että esitys ei rakenna hallitusohjelman edellyttämää laajaa, riskiperusteista ja velvoittavaa tiedonvaihtoa työntekijöiden hyväksikäytön ja ihmiskaupan torjumiseksi. Riskialojen kriteeristö tulisi määrittää siten, että se yhdistää (1) toimialan rakenteellisen riskin, (2) havaitun ilmiön ja (3) hyväksikäytön tunnistamisen keskeiset varoitusmerkit sekä (4) työpaikkatason edunvalvonnan toteutumisen.

Määrittely auttaa kohdentamaan valvontaa ja ennaltaehkäisyä, vahvistaa työntekijöiden oikeusturvaa ja madaltaa puuttumisen kynnyistä varhaisessa vaiheessa.

Siksi PAM esittää, että Suomeen luodaan yhtenäinen riskialojen määrittelymalli, jossa valtioneuvosto nimeää vuosittain työperäisen hyväksikäytön kannalta riskialttiit toimialat ja alasektorit avoimeen kriteeristöön perustuen. Malli valmisteltaisiin kolmikantaisesti ja sitä päivitetäisiin viranomaisten ajantasaisen tilannekuvan perusteella.

Myös tulkkauksen saatavuus ja sen toteutuminen on hyvin merkityksellisetä. Suomessa työperäistä hyväksikäyttöä on tutkinut kattavimmin Euroopan kriminaalipolitiikan instituutti (HEUNI). Sen raporteista ja selvityksistä ilmenee, että hyväksikäytetyt henkilöt ovat lähes aina ulkomaalaistaustaisia. Hyväksikäyttöä helpottaa se, etteivät ulkomaalaiset työntekijät yleensä ole tietoisia heille kuuluvista oikeuksista eivätkä he myöskään osaa hakea apua niiden selvittämiseksi. Työnantajan taholta kyse on usein tietoisesta ja järjestelmällisestä toiminnasta, jossa motiivina on taloudellisen hyödyn saaminen. (Jokinen – Ollus 2014, s. 115–117.) Viranomaisten tulee voida käyttää tulkkausta tarkastustilanteissa. Kunkin viranomaisen tulee varmistaa, että tulkkauksen käyttöön on toimivat mekanismit ja että ne on laajasti tunnettuja ja käytössä.

Oma-aloitteinen tiedonluovutus ja havaintotietojen luovutus

Kuten esityksessä on todettu, hyväksikäyttö ja ihmiskauppa ovat piilorikollisuutta, eivätkä rikosten uhrin ole itse aina aktiivisia rikoksesta ilmoittamisessa. Viranomaisten rooli on tällöin myös rikollisuuden havaitsemisessa tärkeä. Monissa viranomaistehtävissä voidaan havaita hyväksikäyttöön viittaavia seikkoja tai saada sellaista tietoa, josta voisi olla hyötyä toisen viranomaisen valvonta tai muussa lakisääteisessä tehtävässä. Tietojenvaihto ei saa kuitenkaan missään olosuhteissa johtaa siihen, että hyväksikäytön uhrin jättävät kertomatta tilanteestaan mm. työsuojeluviranomaiselle pelätessään mahdollisia ongelmia muiden viranomaisten kanssa.

Esimerkiksi työsuojeluviranomaisen mahdollisuus luovuttaa tietoja Maahanmuuttovirastolle (Migri) ulkomaalaisen työvoiman valvonnassa havaituista laiminlyönneistä ja epäkohdista, on osa tehokasta viranomaisyhteistyötä työntekijöiden oikeuksien turvaamiseksi.

Työperäisen hyväksikäytön torjunta vaatii selkeää työnjakoa ja sujuvaa, kaksisuuntaista tiedonkulkua myös Migrin ja työsuojeluviranomaisten välillä, mutta nykytilanteessa tietojenvaihto on puutteellista. PAM esittää, että lainsäädäntöä selkeytettäisiin siten, että Migrin ja työsuojeluviranomaisten välillä olisi mahdollisuus reaaliaikaiseen ja kaksisuuntaiseen tiedonvaihtoon. Lisäksi Migrin tiedonsaantioikeutta tulisi laajentaa kattamaan nimenomaisesti myös työsuojeluviranomaiset.

Hallituksen esitykseen on myös kirjattu, että ” Tietoa voisi hyödyntää muun muassa hyväksikäyttöä ennalta ehkäisevästi eri lupaviranomaisten lupamenettelyissä, uhrien oikeuksien turvaamisessa sekä rikosasioiden selvittämisessä ja siten rikosvastuun toteuttamisessa esimerkiksi oikea-aikaisen ja hyvin suunnitellun kohdevalvonnan avulla. ” Mitään konkreettista mekanismia uhrien oikeuksien turvaamiseen ei kuitenkaan olla esitetty.

PAM korostaa edelleen SAK:n lausunnossa todetusti, että työperäisen hyväksikäytön torjunta vaatii systemaattisia, velvoittavia mekanismeja oma-aloitteisesta tiedonluovutuksesta myös havaintotietojen perusteella ja laajennetaan viranomaisten toimivalta kattamaan kaikki ne viranomaiset, joilla on mahdollisuus havaita työvoiman hyväksikäyttöä ja ihmiskauppaa oman toimivaltansa piiriin kuuluvien valvontatoimien yhteydessä. Hallituksen esitys ei tällaisen järjestelmän perustaksi riitä, eikä se toteuta hallitusohjelman tavoitetta tehokkaasta viranomaisyhteistyöstä työperäisen hyväksikäytön kitkemiseksi.

Helsingissä, 3. maaliskuuta 2026

Palvelualojen ammattiliitto PAM ry

Annika Rönni-Sällinen
puheenjohtaja

Lisätietoja:
Marianne Friman
juristi
puh. 0447359259
marianne.friman@pam.fi